

ЗАСТОСУВАННЯ ДИТЯЧОЇ ПРАЦІ ТА ПРАВОВІ НАСЛІДКИ В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

УДК 340.6: 343.226

Перепелиця І. К.,
старший викладач кафедри
правового регулювання економіки
ХНЕУ ім. Семена Кузнеця

Анотація: Стаття присвячена аналізу причин дитячої праці і запобіганню її поширення. Проведено аналіз головних особливостей дитячої праці в Україні, наведені відомості, необхідні для розробки державної політики у цій сфері і визначено найбільш актуальні соціальні загрози, викликані наявністю дитячої праці в Україні.

Ключові слова: дитяча праця; соціальні ризики; загрози; економічна експлуатація дітей; умови праці.

Abstract. The article is devoted to analysis of the causes of child labour and prevent its spread. The analysis of the main features of child labour in Ukraine, provides the information necessary for the development of public policies in this area and identifies the most pressing social threats caused by the presence of child labour in Ukraine.

Keywords: child labour; social risks; threats; economic exploitation of children; working conditions; interventions; policy

Дитяча праця привертає все більшу увагу на національному та міжнародному рівнях, і сьогодні в усьому світі вона визнана як вирішальний фактор, що характеризує експлуатацію та порушення прав дітей. Унаслідок занепокоєння цією проблемою та усвідомлення того, що експлуатація дітей не сприймає сталому економічному зростанню, в багатьох країнах вдаються до спроб викреслити це явище.

Актуальність теми пояснюється тим, що на сьогоднішній день, у період глибоких соціально - економічних трансформацій, поширюється таке явище як дитяча зайнятість. Зростає кількість дітей, які з різних причин змушені самотійно забезпечувати своє існування. На ринку праці вони є найдешевшою і незахищеною робочою силою, причому, за даними Міжнародної організації праці, значна частина дітей втягується у протиправні сфери діяльності. Соціальна політика в державі має сфокусувати свою увагу на причинах, які здатні змусити дитину вибирати

між подальшим освітою і трудовою діяльністю на користь останньої, запобігти залученню дітей і підлітків в найгірші види праці, розвивати адекватні форми зайнятості неповнолітніх.

Напружений ритм життя, високий рівень бідності домогосподарств з дітьми, труднощі з пошуком роботи для дорослих, нові форми соціального включення в сфері освіти, розширення сегмента тіньової зайнятості, зростання експлуатації і дискримінації в трудовій сфері відносяться до групи факторів, що виштовхують неповнолітніх на ринок праці, і створюють порушення їх прав. Не менш актуальною є проблема працевлаштування підлітків з благополучних сімей, які теж уразливі в аспекті їх залучення до найгірших форм праці.

Працевлаштування підлітків, з одного боку, стало актуально і затребуване для багатьох сімей, для яких головним підсумком реформ останнього десятиліття стало різке зниження їх рівня життя аж до зuboжіння. З іншого боку, зміна системи цінностей молодого покоління обумовлює способи підвищення соціального статусу за допомогою демонстративного престижного споживання. Оплачувана зайнятість стає засобом підвищення статусу і матеріальної спроможності неповнолітніх з різних соціальних груп.

Поняття «дитяча праця» це «праця дітей» охоплює як оплачувану, так і неоплачувану роботу та діяльність, що в психологічному, фізичному і соціальному або моральному планах пов'язані з небезпекою чи заподіянням шкоди. Це сама така праця, яка позбавляє дітей можливості навчатися в школі або змушує їх окрім шкільних занять і домашніх обов'язків, завантажувати себе додатковою роботою, що виконується в інших місцях, роботою, котра закріпачує їх і відриває від сім'ї [1].

Відповідно до статті 3 Конвенції Міжнародної організації праці № 182 «Про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці» найгірші формами дитячої праці, це:

- ❖ робота, яка за своїм характером чи умовами, в яких вона виконується, може завдати шкоди здоров'ю, безпеці чи моральності дітей;

- ❖ усі форми рабства або практика, подібна до рабства, як наприклад, продаж дітей та торгівля ними, боргова кабала та кріпосна

залежність, а також примусова чи обов'язкова праця, включаючи примусове чи обов'язкове вербування дітей для використання у збройних конфліктах;

❖ використання, вербування або пропонування дитини для заняття проституцією, виробництва порнографічної продукції чи для порнографічних вистав;

❖ використання, вербування або пропонування дитини для незаконної діяльності, зокрема, для виробництва та продажу наркотиків, як це визначено у відповідних міжнародних договорах [2].

Основні види дитячої праці:

➤ виснажлива й надмірно тривала праця дітей у домашньому господарстві (насамперед, це стосується сільських дітей);

➤ робота у промисловості, в установах та організаціях, яка не відповідає фізичним та розумовим здібностям дітей, шкодить їхньому здоров'ю, заважає навчанню та розвитку дитини;

➤ робота у сімейному бізнесі, яка перебуває поза громадським та державним контролем, чим створюються передумови для перетворення такої праці у найгірші форми;

➤ робота на вулиці у несприятливих погодних умовах, часто — у несприятливому соціальному оточенні (миття автомашин, вулична торгівля, жебракування тощо).

Діти, що займаються підневільною чи примусовою працею, абсолютно незахищені від своїх роботодавців. Значна частина дітей не отримує платні за свою роботу.

Відсутній дієвий механізм державного контролю стосовно дитячої праці в найгірших її формах, оскільки значна кількість дітей зайнята у неформальному секторі економіки.

Система національного законодавства, що регламентує трудові відносини неповнолітніх, визначена Конституцією України, Кодексом законів про працю, законами України «Про охорону праці», «Про охорону дитинства» та іншими законодавчими та нормативно-правовими актами.

Варто зазначити, що відповідно до вищезазначених законів України, неповнолітні, тобто особи, що не досягли вісімнадцяти років, у трудових правовідносинах прирівнюються у правах до повнолітніх, а в

галузі охорони праці, робочого часу, відпусток та деяких інших умов праці користуються пільгами, встановленими законодавством України. Не допускається прийняття на роботу осіб молодше шістнадцяти років. За згодою одного із батьків або особи, що його замінює, можуть, як виняток, прийматись на роботу особи, які досягли п'ятнадцяти років.

Чинним законодавством встановлено межі робочого часу для неповнолітніх. Для осіб у віці від 16 до 18 років встановлено - 36 годинний робочий тиждень, що становить не більше 7 годин на день при 5-денному робочому тижню та 6 годин при 6-денному. Працівники віком від 15 до 16 років, а також учні 14-15 років, що працюють під час канікул, можуть працювати по 24 години на тиждень. Забороняється застосування праці осіб молодше вісімнадцяти років на важких роботах і на роботах з шкідливими або небезпечними умовами праці, а також на підземних роботах, залучати до підіймання і переміщення речей, маса яких перевищує встановлені для них граничні норми [3].

Крім того, неповнолітніх забороняється залучати до нічних, надурочних робіт і до робіт у вихідні та святкові дні.

Заробітна плата працівникам молодше вісімнадцяти років при скороченій тривалості щоденної роботи виплачується в такому ж розмірі, як працівникам відповідних категорій при повній тривалості щоденної роботи.

Щорічні відпустки працівникам віком до вісімнадцяти років надаються у зручний для них час.

Звільнення працівників молодше вісімнадцяти років з ініціативи власника або уповноваженого ним органу допускається, крім додержання загального порядку звільнення, тільки за згодою районної служби у справах дітей.

Батьки, усиновителі і піклувальники неповнолітнього, а також державні органи та службові особи, на яких покладено нагляд і контроль за додержанням законодавства про працю, мають право вимагати розірвання трудового договору з неповнолітнім, у тому числі й строкового, коли продовження його чинності загрожує здоров'ю неповнолітнього або порушує його законні інтереси [3].

У разі порушення законодавства про працю відповідно до Кримінального кодексу України винні особи несуть відповідальність.

Перспективними напрямками подолання дитячої праці в умовах євроінтеграції слід вважати розробку спільних програм, співпраці та фінансування превентивних та тактичних дій щодо допрофесійної та професійної підготовки молоді, позашкільної діяльності та організації дозвілля дітей, розвитку інституту тимчасової опіки та інспектування для групи дітей із сімей ризику, виховання суспільної свідомості та соціально-психологічного супроводу дітей, що стали жертвами трудового насильства.

В міжнародно-правових документах, вітчизняних та зарубіжних працях, присвячених протидії незаконному використанню праці дітей, шкідливість праці безпосередньо пов'язується з негативним впливом на здоров'я та розвиток дитини.

Дії держави із запобігання та ліквідації праці дітей в Україні, внесення змін щодо гармонізації чинного законодавства стосовно дитячої праці з міжнародними стандартами, проведення заходів, спрямованих на інформування населення щодо природи та негативних наслідків дитячої праці, впровадження прямих дій по вилученню дітей зі сфери праці та забезпечення їх соціальної реабілітації повинні досягти головної мети – створення гідних умов життя та праці майбутніх поколінь.

Література

1. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>
2. Про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці: Конвенція Міжнародної організації праці від 17.06.1999 р. № 182. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_166.
3. Кодекс Законів про працю України від 10.12.1971 р. № 322-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kodeksy.com.ua/prozajnyatist_naselennya.htm